

K Robotní abolicí na Moravě v letech 1777-1789

Barbora Marková

Robotní abolicie byla jednou z cest k řešení hluboké krize, do níž se dostal feudalismus v našich zemích. Zároveň se v tomto systému hledala cesta přechodu od feudalismu ke kapitalismu v zemědělství. Do jaké míry byly tyto snahy úspěšné dokazuje průběh reformy v Čechách a na Moravě po roce 1775. Její počátky jsou spojeny se jménem dvorního rady Františka Antonína Raaba a podle jeho jména bývá označována raabizací. Jeho reforma byla kompromisním řešením robotní otázky. Nedovedla najít pro odstranění roboty jiný prostředek, než zlikvidovat feudální velkostatkářskou výrobu a převést robotní rentu na peněžní a naturální. Panské hospodaření bylo zrušeno a dominikální půda byla rozdělena drobným zájemcům z řad venkovského lidu.

První větší úspěchy při provádění robotní abolicie přinesl rok 1777. Na těchto úspěších se podílela Morava, kde byly základy tohoto systému položeny. Stalo se tak díky náklonnosti moravského zemského podkomořího barona Schröffela, který o systému císařovně podal příznivý posudek a generála d'Altona. I spousta dalších úředníků na moravě přijala robotní abolicí příznivě. *Jediné čeho se obávali bylo, zda poddaný bude schopen platit a to zvláště ten, který nebude mít vedlejšího výdělků a zda bude dost poddaných k obsazení dominikální půdy. Očekávali, že během 15-20 let by byla abolována robotota v celé zemi a současně by byla dominikální půda rozdělena na selská hospodářství. Další obavou byly zkušenosti z minulých let během revolučních poddanských bouří v roce 1775. Vrchnosti nyní byly nuceny, ač velmi nerady, přistoupit na ústupky svým poddaným a tím alespoň částečně omezit vznik nových selských nepokojů. Vrchnosti nakonec robotní práci zaměnily za peněžní palt.*

Schröffel navrhl, aby se začalo ve městech jemu podřízených. (Brno, Jihlava, Znojmo a Uherské Hradiště). Raab jeho návrh přijal ale vyhradil si právo vrchního dozoru. Císařovnin list z 12.11. 1777 vyzval Raaba aby zavedl systém na statcích Jihlavy. Raab o své práci informoval a vznesl návrh na zavedení v dalších 6ti moravských městech. Císařovna návrh přijala ale zdůraznila, že k provedení je vždy potřeba dobrovolnosti a vzájemného souhlasu vrchností a poddaných. Podmínky smlouvy si mohli zvolit svobodně, ale pozemky musely být rozdělovány trvale nebo na delší dobu (20-30ti let). Na základě těchto návrhů vznikla v Brně 11.dubna 1778 dvorská robotně aboliční komise, která na Moravě měla zavádět Raabův systém. Úspěch na sebe nenechal dlouho čekat a již 10.srpna 1778 Raab oznamuje, že zavedl robotní abolicí na Blümenegenově panství ve Vizovicích (zemský hejtman), na Mitrovském panství v Žadlovicích a na statcích Ostrovačic a Domašov (patřily ke klášteru Rajhrad). Zkušenosti získané na těchto panstvích našly svůj odkaz ve vyhlášce moravského zemského gubernia a 28.srpna 1778 rozeslané všem moravským vrchnostem. Cílem této zprávy bylo ukázat na vzorných příkladech přednosti robotní abolicie a vyvolat zájem o její uskutečnění u soukromých vrchností. Úspěch se však nedostavil.

Novou zprávu o moravských poměrech zaslal Raab císařovně 10.září 1778. Oznámil, že zavedl systém na prvním statku ve znojemském kraji. Práce pokračovala úspěšně ve všech krajích, až na přerovský. S dosavadními výsledky byl Raab spokojen a do budoucna plánoval tento systém zavést i do Štýrska, Haliče a snad i do Uher.

O zvýšení zemědělské výroby usilovaly různé hospodářské společnosti. Snažily se urychlit přechod zemědělství k produktivnějším metodám a postupům. R. 1770 byla v Brně založena Moravská hospodářská společnost. Robotní abolice nebyla nějakou skrytou záležitostí a proto i v jednáních hospodářských společností najdeme ohlas na ni. Však Česká společnost nebyla příliš nadšena a dokonce doporučovali, aby se společnost robotní abolicí nezabývala, že s ní ještě nejsou takové zkušenosti, aby mohla být propagována.

Hospodářské společnosti nezměnily svůj záporný vztah ani později. Když vrchní správce raabizovaného panství Žirec vyzval r. 1783 HS aby na toto panství zaslalo některé své členy kteří by posoudili, zda není robotní abolice prostředkem ke zlepšení zemědělství, lepší výchově poddaných a i dobrým základem pro vzrůst státní moci a bohatství odpověděli jednoduše: „Společnost přeje Žíreckému panství štěstí, ale nikoho tam posílat nebude, jelikož nepopírá užitečnost tohoto systému tam ,kde jej lze zavést a také není jejím úkolem posuzovat politická zařízení. Na moha místech nebyli spokojeni ani poddaní, protože očekávali, že robota bude císařovnou zrušena.

V roce 1778 začal Raab jednat o zavedení systému také v královských městech. Počátky byly těžké, protože jak v Čechách tak na Moravě narážel na nepochopení a často i tvrdý odpor městských úředníků kteří se obávali, že uskutečněním robotní abolicí přijdou o svá místa.

K podstatné organizační změně v robotní abolicí došlo v roce 1780, kdy sám Raab požádal, aby byl zproštěn vedení abolicí na Moravě. Změna to byla velmi důležitá, protože doposud Raab do moravských aboličních věcí zasahoval, i když vlastní práce byla odváděna bez jeho přímé účasti. Nyní se omezil pouze na Čechy, kde bylo více statků pod státní správou a kde byl mnohem větší odpor proti jeho systému. Tímto rokem se uzavřela první etapa ve vývoji moravské robotní abolicí. Po jeho odstoupení byli na Moravě pověřeni vedením dvorní rada Margelick, referent exjezuitských statků a dvorní rada Koczian. Po smrti Marie Terezie byly aboliční věci svěřeny na státních panstvích administrátoru těchto panství Kaschnitzovi, který o 3 roky později dostal vedení abolicí úplně do rukou. Nezakládal systém na nová panství ale zaměřil se na dokončení již rozpracovaných smluv.

Léta 1780-1783 představují určitou stagnaci v provádění robotní abolicí vyvolanou nerozhodností císaře, který se nepostavil ani za, ani proti. Nejasná situace se udržela až do února 1783, kdy byl vydán císařský reskript, uznávající prospěšnost robotní abolicí a nařizující její provedení na všech státních statcích komorních, bývalých jezuitských, duchovenských, fundačních a městských. V únoru byli také jmenováni noví aboliční komisaři: Hoyer pro Čechy a Kaschnitz pro Moravu. Tím byly položeny základy k nové vývojové etapě aboliční soustavy. Se jménem Antonína Kaschnitze je spjata období největšího rozmachu robotní abolicí na Moravě. Jako administrátor státních statků dobře znal výhody i nevýhody tohoto způsobu hospodaření. Vycházejíc z vlastních zkušeností počítal, že zrušení roboty a rozdělení panských dvorů jim prospěje, bude-li provedeno v duchu Raabových zásad. Hned na počátku si stanovil plán, podle něhož chtěl systém uskutečnit a předložit jej v dubnu 1783 aboliční komisi ve Vídni. Stanovil si tyto hlavní prováděcí zásady: 1) reluovat (neboli peněžně nahradit plnění) povinné roboty podle ustanovení císařského reskriptu. 2) Do relace se započítává pouze plat za robotu, nikoli ostatní platy. 3) Pozemky

rustikální nebudou nově vyměřovány. Aboliční komise, které Kaschnitz svůj plán předložil, jej v hlavních rysech přijala a pouze doplnila v drobnostech a ve způsobu, jakým mělo být poučení vyhlášeno.

První úspěchy Kaschnitzovy práce se objevily brzy. Již 7.června 1784 uzavírá smlouvu na panství drnholecké, statek mikulovského probošství v Jiřicích, a spousu dalších smluv především v okolí Brna. Kaschnitz nemohl sám stačit na provádění všech robotně aboličních operací, a proto měl k ruce 3 lokální komisaře, z nichž každý měl na starosti 3 z 9 moravskoslezských krajů. Komisař postupoval z jednoho panství na druhé a vypracovával aboliční elaboráty. Každý lokální komisař měl k ruce 2 kancelisty.

V roce 1785 došlo k významné administrativní změně. V dubnu tohoto roku byla sjednocena správa všech státních statků ve spojené dvorské kanceláři, k níž byla přičleněna i robotní abolice. Místo staré aboliční komise byla ustanovena: „komise státních statků a aboličních věcí“ v čele s hrabětem Kolovratem. I nadále byl schválen jejich přímý styk s Vídní s vyloučením gubernia, což mělo pro jejich práci velký význam.

V roce 1785 se robotně aboliční soustava na Moravě ocitla na vrcholu svého vývoje. Robotní abolice se opírala o dvě hlavní zásady: Přeměnu robotní povinnosti v dávky peněžní a naturální – rozdělení půdy od panských dvorů do dědičného užívání poddaných. Obě tyto zásady vyplynuly z nevolnického systému 18. Století. Roboty se stala nejtěžší formou vykořisťování a její tíživost zcela zákonitě vyvolávala nespokojenost poddaných, podporovala nechuť a nezáměr o práci jak na panském tak ve vlastním hospodářství a také vedla selské masy k velkým povstáním. Produktivita práce nevolníka byla následkem toho velmi nízká, což se projevovalo na celém hospodářství habsburské monarchie. Uskutečňování robotní abolice pomáhalo zmenšovat nespokojenost selských mas. Poddaný, který dědičně užíval určitých pozemků, nekonal roboty, který byl do určité míry i osobně svobodný, nebyl již tak velkým nebezpečím pro stávající společenský pořádek. Proto i selské povstání z roku 1775 bylo jedním z velmi důležitých činitelů, který vládu i vrchnosti donutil k reformám.